

KIRJA-ARVIO

Jukka-Pekka Puro

Radio kuuluu kaikille

Erinomainen ja kattava teos kaupallisen radion historiasta

Kempainen, Pentti (2015). *Radio kuuluu kaikille! Kaupallisen radion historia Suomessa*. Helsinki: Into kustannus Oy, 411 sivua.

Todetaan se olennaisin heti alkuun: Pentti Kempaisen *Radio kuuluu kaikille* tulee tarpeeseen ja täyttää tarpeet paremmin kuin olisi kirjan ilmestymisen nähtyään uskaltanut toivoakaan. Nuo tarpeet voidaan nähdäkseni jakaa kolmeen. Ensimmäinen liittyy akateemiseen opetustyöhön. Kun opettaa korkeakoululla radion teknologia- ja kulttuurihistoriaa, kaupallisen radion historiaa koskevan lukemiston puutteista on tullut väistämättä tietoiseksi. Suomalaiset lukemistot on joutunut kokoamaan sillisalaatista ja opiskelijat ovat joutuneet perehtymään esimerkiksi äänite- ja lähetysteknologian kehityskaariin lähinnä yleisradioperspektiivistä, jolloin kaupallinen radio on jäänyt sivuraitteelle.

Kaupallisten radioiden taustalla ideologinen taistelu

Toinen yleinen tarve koskee suomalaisen mediasäätelyyn liittyvää kirjallisuutta. Välinespesifistä mediahistoriaa on kirjoitettu aiemminkin, mutta Kempainen pureutuu poikkeuksellisen hyvin kaupallisen radion syntyyn vaikuttaneisiin poliittisiin virtauksiin. Kaupallisen radion alkuvuosina käytiin puhdasveristä poliittista taistelua, jossa olennaista on vasemmistolaisen yleisradiokeskeisyyden mureneminen pala palalta. Ideologiset jännitteet heijastuivat siihen, mitä kaupallisilta radioilta ohjelmasisältöjen ja vaikkapa lähetystehojen osalta edellytettiin. Kuten Kempainen osoittaa, monissa tapauksissa ylisäätely teki radiotoiminnasta mahdotonta. Joihinkin kriittisiin kysymyksiin – kuten juuri liian pieniin lähetystehoihin – havahduttiin vasta, kun toiminta oli jo aloitettu.

Kolmas tarve on puhtaan mediahistoriallinen. Kaupallisen radion monivaihteista, käänteiltään nopeaa, innostumisten ja pettymysten täyttämää historiikkaa ei ole aiemmin kuvattu yhtenä suurena tarinana, kuten Kemp-

painen teoksessaan tekee. Kempainen maalaa lukijan eteen tarinan, jonka merirosvoradiopainotteinen prologi ajoittuu 1920–70-luvuille, mutta varsinaiset toimintajaksot pyörähtävät käyntiin 27.4.1985, kun Radio Lakeus aloitti Suomessa ensimmäisenä kaupallisena radiona lähetyksensä. Kempaisen narratiivinen tyyli on omimmillaan juuri ”Tienraivaajien” (luku III) yhteydessä. Radio Cityn osuus on erityisen onnistunut: Kempainen solmii monipolvisen ja -äänisen lähdemateriaalin sekä omat johtopäätöksensä ehyeksi sekä hyvin perustelluksi kokonaisuudeksi, joka paitsi on dokumentaatioltaan tarkka myöskin palvelee suuren tarinan hahmottamista.

Juuri hyvin tunnetut radioasemat, Cityn lisäksi esimerkiksi Radio 957 (Tampere), Radio Jyväskylä, Ettan (Helsinki) tai Auran Aallot (Turku), houkuttelevat tarkistamaan käytettyjä dokumentteja ja niistä tehtäviä tulkintoja, mutta Kempaisen kirjasta on etsimälläkään vaikea löytää – ehkä yksittäisiä lyöntivirheitä lukuun ottamatta – suoranaisia heikkoja lenkkejä. Kempaista on päinvastoin kiiteltävä huolellisuudesta mittavan aineiston keskellä. Kunnioitusta herättää sekin, että teksti ei kaadu aineistolähteidensä alle, vaan mehkuaat yksityiskohdat, kuten vaikkapa Klaude Kopterin ja Lauri Törhösen helikopteriselostukset 1980–90-luvuilla, jotka ovat erottamaton osa pääkaupunkilaisten mediahistoriallista muistijälkeä, saavat ansaitsemansa osan.

Kaupallisen radion speaktaakelit

Kempainen painottaa nähdäkseni hyvin mielekkäästi monien muistijälki-speaktaakkien merkitystä: kaupalliset radiot uudistivat merkittävästi esimerkiksi jääkiekkoselostuksia ja rock-kulttuuria, loivat kasvualustaa alueellisille, sittemmin monille kansallisestikin tunnetuille tähtihahmoille ja olivat luomassa tapahtumia, jotka ovat nykyään osa suomalaista kulttuurihistoriaa. Kuten esimerkiksi turkulainen radiovaikuttaja Markku Heikkilä toteaa Kempaisen haastattelussa: ”Sitten näitä J-P Jaloja, Antero Mertarantoja ja Walleniuksia ja Kari Tynejä tuli joka kiven alta. Yhtäkkiä koko maa oli täynnä korkean luokan radioselostajia.” (s. 203) Urheilutapahtumien lisäksi etenkin Radio City tuli kuuluisaksi järjestöohjelmistaan: SETA:n, Naisasialiike Unionin ja Sadankomitean kaltaiset järjestöt saivat radioaalloilta yhtäkkiä näkyvyyttä ja julkisuutta, mikä johti närkästyneisiin eduskuntakyselyihin, mainosboikotteihin ja ennen pitkää myös kristillisen median muodostumiseen, kun Radio Dei aloitti vuonna 1997. Radio Ykkönen puolestaan osallistui esimerkiksi Viron tapahtumiin vuonna 1988 järjestämällä ja radioimalla Tallinnassa Glasnost Rock -tapahtuman, jota pidetään yhtenä laulavan vallankumouksen keskeisistä virstanpylväistä.

Teos kertoo paitsi kirjoittajansa perehtyneisyydestä myös aikaa ja vaivaa säästelemättömästä järjestelmällisestä taustatyöstä. *Radio kuuluu kaikille* on niin kirjallisuus- kuin aineistolähteidensäkin osalta huolella laadittu, joten se palvelee erinomaisesti niin nykyisiä kuin tuleviakin radiotutkijasukupolvia. Ar-

vostan tutkijana Kemppaisen tekemää kenttä- ja arkistotyötä korkealle: kaupallisen radion synty- ja varhaishistoria oli hyvä dokumentoida nyt, kun alkuvuosien tekijöillä on tapahtumat vielä tuoreessa muistissa, mutta toisaalta aikaa on kulunut riittävästi, jolloin tapahtumia voidaan tarkastella historialluonteisesti.

Voi olla, että Kemppaisen kirjasta käydään vielä polemiikkia. Kemppainen sympatisoi radioalan tekijöitä eikä silittle poliittisen säätelyn vaatijoita tai mainosrahoistaan huolestuneita lehtitaloja myötäkarvaan. Joku voisi sanoa, että sympatisointiin on syynsä: Kemppainenhan on tehnyt tutkimustaan RadioMedian rahoituksella. En pidä tätä kuitenkaan millään tavoin tutkimuseettisenä ongelmana: Kemppainen seuraa haastattelujen ja muiden aineistolähteiden ääntä ja kirjoittaa avoimesti tarinaa niiden näkökulmasta. Ero esimerkiksi Yleisradion historiaan on kuitenkin ilmeinen. Kemppaisen ote on lennokas ja heittäytyvä, mikä on luettavuuden ja akateemista lukijakuntaa laajemman yleisön saavuttamisen näkökulmasta ansiokasta, mutta samalla asemoi kirjoittajan nimenomaan kaupallisten radioiden äänen edustajaksi. En kyseenalaista ratkaisua, koska se on tehty tyyllilajitietoisesti ja avoimesti, mutta on hyvä todeta, että joitain tarinankäänteitä voisi tulkita toisinkin.

Tärkeä rinnakkaisteos Yleisradion historialle

Radio kuuluu kaikille on yli 400-sivuinen ja tekstin osalta melkoisen tiukasti taitettu, joten tekstimassaa on paljon. Kun kuuden pääluvun ratkaisu sisällöllisine painotuksineen on hyvin perusteltavissa, eikä leipätekstissä ole narratiivisuudesta huolimatta juurikaan löysyyttä, on vaikea vaatia kirjaan enää lisäyksiä. Tästä huolimatta toteaisin, että ennen ensimmäistä päälukua voisi olla lyhyt johdatus kirjan taustaan. Kirjoittaja taustoitetaan takakannessa, mutta kirjaan liittyvää kaupallisen radion tutkimushanketta, jonka tulos ymmärtääkseni kirja on, ei kuvailla missään. Samasta syystä kirjan lopetus herättää kysymyksiä: viimeinen alaluku – ”Radio kuuluu kaikille!” – jää monialustaisuuden spekulointien tasolle, vaikka se antaa lukuna ymmärtää, että kirjoittaja artikuloisi lopussa manifestinsa vielä selkeästi näkyville. Teoksen viimeiset kaksi sivua vaikuttavat ennemminkin RadioMedian hallituksen palaverimuistiotilta kuin sellaiselta kliimaksilta, jonka edeltävät 386 sivua ansaitsisivat.

Kemppaisen kirja asettuu hyllyssä kuin itsestään *Yleisradion historia I–III:n* viereen. Teosten välillä ei voi olla näkemättä analogiaa radiotodellisuuteen. Kaupallisten radioiden YLE:lle heittämän haasteen tavoin Kemppaisen teos haastaa komeasti Suomen virallisen yleisradiohistorian. Tutkimuskohteensa hengessä *Radio kuuluu kaikille* on paikoin poleeminen, niin kuvallisen kuin kielikuvallisenkin rikkautensa puolesta jopa häiritsevän eloisa, ja juuri näistä syistä hyvin onnistunut teos. Kemppainen, joka muuten aloitti uransa Yleisradion puolella 1970-luvulla radio-dj:nä *Poppamies* -artistinimellä, ei ole aina-

kaan lepäillyt staattisten tutkimusperinteiden päällä eikä ole tutkijana päästänyt itseään helpolla. Piti kaikista *Poppamiehen* tulkinnoista tai ei, on Kemppaisen kirja erinomainen ehdokas vuoden tiedekirjat -listalla. Suomalainen mediahistoria on kaivannut tätä teosta.